

KUVA DEPOSITPHOTOS

DIALOGINEN kaverimalli VALMISTAVAA OPETUKSEEN

Tätä kirjoittaessani Venäjä on sotinut Ukrainassa kuukauden, ja 3,6 miljoonaa ukrainalaista on lähtenyt maan ulkopuolelle turvaan. Ensimmäisen sotakuukauden aikana yli 11 000 ukrainalaista on hakenut tilapäistä suojelua Suomesta. Sisäministeriö arvioi Suomesta turvaa hakevien määrän nousevan 40 000–80 000 henkeen.

TEKSTI MARIA AHLHOLM

ERITYISPIIRTEENÄ Ukrainasta pakenevissa on suuri lasten määrä, sillä päiväkotij- ja perusopetusikäisiä on miltei puolet tulijoista. Vertailun vuoksi muistettakoon, että Tilastokeskuksen vieraskielisiksi luokittelemia oppilaita on perusopetuksessa tällä hetkellä 52 000. Tuo luku tulee tämän vuoden aikana kasvamaan kukaties yli 50 prosentilla, kun ukrainaa, venäjää, unkaria ja romaniala puhuvat ukrainalaislapset pääsevät kouluun.

Tätä suurempi muualta tulneiden oppilaiden määrän kasvu on viimeksi tapahtunut toisen maailmansodan jälkeen, kun luovutettujen alueiden 430 000 evakkoa asetettiin pysyvästi Suomeen – pikaisen laskutoimituksen mukaan kouluikäisiä on tuolloin ollut noin 60 000 lasta. Tässä tilanteessa historia on lohdutuksen lähde. Sodan hävinnyt Suomi kykeni

tarjoamaan vakituisen asumuksen yhtäkkiä melkein puolelle miljoonalle.

Hyvät lähtöasetelmat

ON monta syytä olettaa, että ukrainalaislapset tulevat sosiaalistumaan suomen kielen käyttäjiksi nopeasti. Paitsi että meillä on paljon kokeneita valmistavien luokkien opettajia, maassamme vallitsee nyt poikkeuksellinen tahtotila. Suomalaiset koulut ja harrastusryhmät ovat valmiita vastaanottamaan ukrainaa puhuvia lapsia ja nuoria. Naapuriapu on virinnyt ja ihmiset tervehtivät tulokkaita lämpimästi. Monet on majoitettu aluksi suomalaisten koteihin ja naapurustojen tyhjiin asuntoihin. Syntyä kohtaamisia ja vuorovaikutusta.

Tärkeä lisätekijä hyvässä asetelmassa on se, että ukrainalaisoppilaiden koulutausta on ehyt. Peruskoulun ensimmäiset neljä luokkaa on opiskeltu uuden opetussuunnitelman mukaan, jota on rakennettu suomalaisasiantuntijoiden kanssa yhdessä; syksyllä piti viidesluokkalaisten aloittaa opiskelunsa uuden opetussuunnitelman mukaan. *The New Ukrainian School* -reformissa luotu opetussuunnitelma on samantyyppinen kuin meidän. Opetussuunnitelmat ja opettajien oppaat ovat sähköisinä verkossa, ja pandemian kiitos myös oppimateriaaleja on verkossa olemassa kaikille luokka-asteille. Etäopetusvuosien ansiosta ukrainalaislapsille on mahdollista järjestää laadukasta oman äidinkielen opetusta ja äidinkielistä tukea eri oppiaineisiin, kävivätpä he kouluaan missä päin Eurooppaa hyvänsä. Kyse on tiedonkulun organisoinnista.

Vertaisoppilas on paras malli

OLEN tutkinut valmistavaa opetusta reilun vuosikymmenen ajan. Monista opettajakyselyistä ja havainnoinneista nousee toistuvasti yksi kehittämistarve ylitse muiden: valmistavien luokkien oppilailla on liian vähän dialogisia vertaisuhteita koulun muihin oppilaisiin.

Ihmisellä on sisäsyntyinen tarve liittyä vertaisryhmään. Alkuvaiheen kielenoppijalle ikätoverin matkiminen on luonnollinen ja tehokas tapa oppia miten, missä ja milloin arkisia ilmauksia käytetään. Jos vertaismalli puuttuu kielenoppijan arkipäivästä, arki kieltä opitaan

hitaammin – sitä opitaan mutta ei yhtä ripeästi. Paraskaan opettaja tai koulunkäynninohjaaja ei ole ideaali vertaispuheen mallintaja.

Pienet arkiset aloitteet ovat ensimmäisiä rakenteita, joiden avulla lapsi käy rakentamaan sosiaalisia suhteita vertaisiin: *anna mulle, arvaa mitä, voiks olla*. Pyynnöt toimivat porttina lukuisiin uusiin kielen rakenteisiin ja sosiaalisen onnistumisen kokemuksiin. Yhtä tärkeitä ovat kiellot ja oman tilan rajaukset *en halua, mee pois, anna mun olla* sekä tunteenpurkaukset *oon väsynyt, mua ärsyttää*.

Opettaja käyttää mainittuja ilmauksia havaintojeni mukaan harvoin, mutta oppilaat käyttävät niitä usein. Opettajan institutionaalisessa roolissa ei ole tarpeen jakaa välitunnilla kuultua juttua *arvaa mitä* -aloituksella tai tokaista oppilaalle, että *mua ärsyttää kun viheltelit*.

Tarpeen ja rakenteen välinen ristiriita

AIVAN aluksi vastasaapunut tarvitsee vertaisryhmän, joka motivoi hänet oppimaan arjen vuorovaikutteista kieltä. Vasta kun peruskommunikaatio alkaa sujua, on otollinen aika paneutua koulussa vaadittuun tiedonalojen kieleen ja moninaiisiin tekstitaloihin. Tiedonalojen kielen oppimisessa tarvitaan ammattitaitoisen opettajan tukea.

Paradoksaalista kyllä, koulussa polku kulkee usein toiseen suuntaan. Alkuvaiheessa on tarjolla paljon opettajan tukea pienryhmässä, jossa kaikki oppivat suomea uutena kielenä, mutta kielellinen vertaistuki jää vajaan. Yleisopetuksen ryhmään siirtymisen vaiheessa puolestaan opettajan tuen määrä vähenee, vaikka tiedonalojen käsitteellisen kielen oppimiseen tarvittaisiin entistä enemmän opettajan tukea. Suuremmissa ryhmässä opettajalle jää kuitenkin oppilasta kohden vähemmän aikaa kuin valmistavassa opetuksessa. Se on kuitenkin toisen tekstin aihe.

Kirjoitetaan vertaistuki osaksi valmistavaa opetusta!

KUN nyt yhteiskunta on yksissä tuumin vastaanottavainen tulokkaita kohtaan, voitaisiin tehdä historiaa ja korjata valmistavan opetuksen

Maria Ahlholmin kokoama erittäin perusteellinen muistilista aloittavaa valmistavan luokan opettajaa varten löytyy Suomenopettajat ry:n kotisivuilta.

rakennesäröä. Ainakin voitaisiin tehdä pieni- muotoisia kokeita siitä, kuinka vertaisdialogisuus saataisiin kirjattua osaksi valmistavan opetuksen rakennetta.

Dialogisen kaverimallin voisi etenkin alimmilla luokilla toteuttaa niin, että valmistavan ryhmän sijaan perustetaan kouluun suomi- luokkaa. Ei koota kaikkia uusia tulokkaita koko koulupäivän ajaksi valmistavaan ryhmään, vaan sijoitetaan tulokkaita ikätasoisin yleisopetuksen ryhmiin. Nimetään heille omasta luokasta opettajan ja vanhempien avulla kaverioppilas tai -ryhmä. Tullaan suomiluokkaan yhdessä kaverioppilasta kanssa osaksi koulupäivää, vaikkapa tunniksi tai kahdeksi kerrallaan. Suomiluokassa opettaja organisoii monimuotoista arki-suomen opetusta valmistavan opetuksen hyvin menettämällä, joihin kaverioppilas voi luontevasti osallistua. Esimerkiksi seuraavia strukturoituja vuorovaikutusharjoitteita olen havainnoinut valmistavissa ryhmissä:

- **alkurutiinissa** käydään läpi päivämäärä, säätila ja osallistujien tunnetila oppilasjohtoisesti kuorolaulusantana tai musiikin säestyksellä reippaseen tahtiin
- **lautapeliuokioissa** toistetaan suomen kielen morfologiaa välttämättömissä pelifraaseissa uudelleen ja uudelleen. *Onko vihreä kala järjensän takana?*
- **teemasanastoja** harjoitellaan **aliasidealla, lauluina ja räppeinä**
- **simulaatioissa** rakennetaan luokkaan kauppa, kioski ja mitä ikinä keksitään
- **retkellä luokan ulkopuolelle** kokeillaan fraaseja käytännössä.

Samat menetelmät sopivat yläkouluikäisillekin. Mitä isommista oppilaista on kyse, sitä todennäköisemmin he kuitenkin hyötyvät omasta valmistavan opetuksen ryhmästä, koska tiedonaloistaisten käsitteiden ja fraasistojen opiskeluun on ryhdyttävä jo yhtaikaa vuorovaikutusvalmiuksien harjoittelun kanssa. Dialogisuutta voisi kirjoittaa yläkouluisten valmistavaan opetukseen esimerkiksi siten, että ohjelmaan luodaan paikka päivittäiselle kaveritunnille, jolloin ikätasoryhmän kaverit tulisivat pelaamaan vuorovaikutteisia pelejä ryhmään opettajan ohjauksessa.

Dialogisuus voi toteutua myös oppituntien ulkopuolella. Se on kuitenkin keskeinen osa kielenoppimisen alkuvaihetta. Hyvässä valmistavan vaiheen opetuksessa tulisi varmistaa, että muutkin kuin sosiaalisimmat oppilaat pääsevät osallisiksi vertaisvuorovaikutuksesta.

Sosiaalinen kielenoppiminen lohduttaa

VAIKKA valtaosa tulijoista palaisi jälleennakentamaan Ukrainaa vuoden kuluessa, yhteiskuntaamme tulee jäämään merkittävä ukrainaa puhuva vähemmistö, entisten noin 6000:n lisäksi. Vastaavalla tavalla kävi Kosovon vuoden 1999 sodan jälkeen, vaikka kosvolaisien halu palata kotimaahan oli suuri. Kun perheenjäseniä on menehtynyt ja koti tuhoutunut, on vaikeaa palata aloittamaan tyhjää.

Sodan keskelläkin yhteiskunta pyrki turvaamaan lasten arjen rutiinit. Ne luovat pysyvyyttä ja kiinnekohtia myös traumatisoituneille ja menetyksiä kokeneille lapsille. Kaikkia suru-uutisia ei ole vielä saatu, vaan lähikuukaudet tuovat lisää kyyneleitä. Surun keskellä paras lohtu on turvattu arki ja hyvä kaveri.